

LUCIAN DUMITRESCU

NARAȚIUNI STRATEGICE

**Securizare și legitimitate
în
relațiile internaționale**



**EDITURA
INSTITUTULUI DE ȘTIINȚE POLITICE
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE
„ION I. C. BRĂȚIANU“**

București, 2020

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DUMITRESCU, LUCIAN

Narațiuni strategice : securizare și legitimitate în relațiile

internationale / Lucian Dumitrescu. - București : Editura

Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion

I. C. Brătianu“, 2020

Conține bibliografie

ISBN 978-606-8656-83-0

327

Tehnoredactare computerizată:

DANIELA PAUL

© INSTITUTUL DE ȘTIINȚE POLITICE
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE
„ION I. C. BRĂȚIANU“

București – 6, B-dul Iuliu Maniu, nr. 1-3, România

Telefon: 021 316 96 61

CUPRINS

INTRODUCERE. CONSTRUCȚIA SOCIALĂ A AMENINȚĂRII.....	7
SECURITATE SAU SECURIZARE? ȘCOALA DE LA COPENHAGA 2.0 ȘI CHESTIUNEA LEGITIMITĂȚII.....	13
Securitate sau securizare?.....	16
Securitatea și chestiunea legitimității.....	21
NARAȚIUNI STRATEGICE, SOFT POWER-UL SECOLULUI XXI.....	27
CONEXIUNEA NARAȚIUNI STRATEGICE-CULTURĂ DE SECURITATE. FUNDAMENTELE CULTURALE ALE MANIPULĂRII.....	38
PRECIZĂRI METODOLOGICE. CUM ÎN LOC DE DE CE.....	48
NARAȚIUNI STRATEGICE ÎN SUA. SECURIZAREA PREȘEDINTELUI TRUMP	55
Cultura de securitate în SUA. Structurarea apocalypse management.....	57
Narațiuni strategice în Statele Unite.....	63
Securizarea președintelui Trump.....	75

NARAȚIUNI STRATEGICE ÎN FEDERAȚIA RUSIA. RUPTURA	
DE OCCIDENT	83
Cultura de securitate a Federației Ruse.....	85
Narațiuni strategice în Federația Rusă	92
Ruptura de Occident.....	103
NARAȚIUNI STRATEGICE ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ.	
OSCILAȚIA UE ÎNTRE DISCURSURI GEOPOLITICE ȘI	
ANTI-GEOPOLITICE	113
Cultura de securitate a Uniunii Europene.....	115
Narațiuni strategice în Uniunea Europeană	117
Oscilația UE între discursuri geopolitice și	
anti-geopolitice	125
NARAȚIUNI STRATEGICE ÎN TURCIA. REACTIVAREA	
AMBIȚIILOR IMPERIALE ALE ANKAREI	
Cultura de securitate a Turciei	132
Narațiuni strategice în Turcia	134
Reactivarea ambițiilor imperiale ale Ankarei.	
Doctrina Erdogan.....	136
142	
NARAȚIUNI STRATEGICE ÎN ROMÂNIA. CERTITUDINI	
ȘI INCERTITUDINI PRIVIND ROLUL NAȚIONAL	
Discutarea conceptelor și scurte considerații	
metodologice	148
România, colonie a Occidentului?.....	150
Reîntoarcerea în Europa	154
România în structurile euro-atlantice	158
Confuziile privind rolul strategic	164
173	
ÎN LOC DE CONCLUZIE. CHESTIUNEA	
CONTRA-NARAȚIUNILOR STRATEGICE	
177	
REFERINȚE.....	185

INTRODUCERE

CONSTRUCȚIA SOCIALĂ A AMENINȚĂRII

Rezumată în câteva cuvinte, cartea este despre cum se construiesc amenințările de securitate, mai exact despre cum sunt conferite sensuri sau despre cum sunt traduse amenințările de securitate pe înțelesul unuia sau mai multor publicuri. Pentru că faptele nu sunt relevante prin ele însele, acestea primesc înțelesuri fie de la indivizi, fie de la instituțiile publice, înțelesuri condiționate cultural. Nevoia de sensuri devine cu atât mai mare în cazul unui eveniment de securitate. De fapt, un eveniment se transformă într-unul de securitate tocmai pentru că i s-au conferit interpretări în acest sens. Ce-am spus până acum poate părea bulversant pentru cineva puțin sau deloc familiarizat cu domeniul studiilor de securitate. Și care are tendința de a asocia securitatea cu imagini cu militari și tehnică de luptă. Premisa fundamentală a lucrării este aceea că securitatea e un proces intersubiectiv. Ceea ce înseamnă că o politică de securitate, adică intervenția statului pentru diminuarea sau eliminarea unei amenințări de securitate, este puternic influențată de modul în care este definit un eveniment de securitate. Washingtonul a definit atentatele teroriste de la 11 Septembrie 2001 ca un *act de război* împotriva Statelor Unite, similar cu Pearl Harbor. Aliații europeni ai Americii au perceput 11 Septembrie 2001 ca un eveniment ale cărui consecințe de securitate erau încadrabile în *lupta* împotriva terorismului. Din această definire distinctă a unui eveniment de securitate, au rezultat politici diferite de securitate. Statele Unite au ales răspunsul militar, în vreme ce unii dintre aliații europeni ai Americii au ales un răspuns non-militar, dar care implica poliția, instituțiile judiciare și serviciile secrete. Răspunsurile de mai sus, con-

de caz despre narațiuni strategice în Statele Unite, în Federația Rusă, în Uniunea Europeană, Turcia și România. Prin parcurgerea acestora, lectorul va înțelege mai bine cum narațiunile strategice sunt utilizate în procesul de securizare, adică de marketizare a unei amenințări de securitate fie internă, fie externă, dar și în procesul de definire a rolului strategic al unui stat. Orice narațiune strategică anunță un potențial rol strategic. De aceea, anvergura regională sau globală a unui stat este puternic influențată de excepționalismul și numărul narațiunilor strategice aflate în portofoliul elitei guvernante.

De ce e nevoie de teorie în studiile de securitate, dincolo de faptul că o reclamă cercetarea academică? Un răspuns succint ar fi acesta: în spatele unei acțiuni sau politici de securitate se află o viziune teoretică, ceea ce înseamnă că politica de securitate, ca orice altă politică publică, pornește de la o ipoteză. Să nu știi teorie sau să nu poți produce teorie înseamnă a prelua mot-a-mot ipoteze de securitate. Adică viziuni de securitate produse de regulă în metropolă și adaptate la viziunea și capabilitățile metropolei. Astfel, statele slabe preiau parțial sau integral excepționalismul metropolei pe care nu-l pot traduce în politici de securitate eficiente, pentru că nu au capabilitățile necesare în acest sens. Consecința? Eșecul strategic, manifest în incapacitatea unui stat de a se legitima ca producător de securitate în fața aliaților și a partenerilor politici. Deci absența capacității de a teoretiza în domeniul securității poate conduce nu numai la gafe majore de securitate, care derivă din asumarea unei pălării prea mari, adică a unor politici de securitate pe care nu le poți implementa. În lipsa capacității de a teoretiza se poate constata însă și prevalența unui discurs militar în domeniul securității, adică a unei viziuni marcant geopolitice, care strivește narațiunea *soft* a securității, cea care accentuează importanța dezvoltării economice, a predictibilității instituționale și a securității umane. Și care clamează că buna guvernare și calitatea vieții influențează cel mai mult percepția securității pe timp de pace.

SECURITATE SAU SECURIZARE?

ȘCOALA DE LA COPENHAGA 2.0 ȘI CHESTIUNEA LEGITIMITĂȚII¹

E deja un loc comun în studiile de securitate că, înainte de a-l apăra, cercetătorul din domeniu este somat să afle cum – și de către cine – se construiește interesul național. În esență, o carte despre narațiuni strategice este o lucrare despre cum se construiește interesul național al unui stat, de regulă prin așa-numitele practici negative de securitate², care marketizează amenințarea prin apelul la emoții colective negative. Am adus în discuție Școala de la Copenhaga nu neapărat pentru că a pus pe agenda studiilor de securitate, în debutul anilor '90, problematica securității societale ori aceleia a mediului înconjurător, teme considerate mai degrabă exotice în perioada Războiului Rece. Inovația majoră adusă de Școala de la Copenhaga în domeniul securității e de fapt alta. Pentru teoreticienii care au contestat paradigma realistă, prevalentă în studiile de securitate din perioada Războiului Rece, dar incapabilă să prevadă terminarea acestuia, cel mai important element în analiza de securitate este de fapt discursul de securitate. Acest discurs declanșează *procesul securizării*, prin intermediul căruia un actor statal sau non-statal este prezentat ca amenințare iminentă la adresa unui obiect de referință al securi-

¹ Fragmente din această secțiune au apărut în Lucian Dumitrescu, „Procesul securizării. Narațiuni strategice despre războiul din Afganistan” în *Revista de Științe Politice și Relații Internaționale*, nr. 3, 2018, pp. 5-21.

² Gunhild Hoogensen Gjörv, “Security by any other name. Negative security, positive security, and a multi-actor security approach” în *Review of International Studies*, Vol. 38, 2012.

Reținuți. Pentru teoreticienii contemporani din câmpul studiilor de securitate, *speech act*-ul de la care demarează procesul securizării, e de fapt o narațiune strategică. Iar această narațiune strategică marketizează pentru unul sau mai multe publicuri, interne și/sau externe, amenințarea în legătură cu un anumit obiect de referință. Evident, amenințările percepute cel mai intens de public sunt acelea împotriva *noastră* – a “we, the people” –, deci amenințările care primesc sensuri identitare, colective. Din acest motiv, premisa de bază a acestei lucrări este aceea că securitatea este un process inter-subiectiv. Această premisă fundamentală concordă cu marea noutate adusă pe agenda studiilor de securitate de teoreticienii contemporani: publicul bombardat cu un discurs de securitate este reactiv. Deci actorul securizării este obligat să vorbească pe limba publicului respectiv, adică să producă narațiuni strategice care să confere sensuri populare, facil de înțeles, unei amenințări de securitate. Altfel, o amenințare de securitate nu devine credibilă, iar o politică de securitate își pierde legitimitatea. Ca atare, nu e suficient ca o politică de securitate să fie legală, cum se crede de regulă prin statele cu capacitate administrativă redusă. Pentru ca o politică de securitate să devină legitimă, credibilă deci pentru marea majoritate a cetățenilor unui stat, aceasta trebuie să fie simultan legală, justificată și capabilă să genereze consens. Iar legitimitatea practicilor de securitate, în înțelesul tridimensional de mai sus, este a doua noutate majoră adusă de noii teoreticieni ai securității.

Un alt loc comun în studiile de securitate e zicerea potrivit căreia militarii nu trebuie lăsați să se ocupe singuri de securitate. Motivul este acela că militarii confundă securitate cu apărarea. Cu alte cuvinte, militarii sunt promotorii viziunii *securității negative*, potrivit căreia cel mai important, și de fapt unicul, actor al securității este statul, care contracarează amenințările de securitate prin mijloace extreme, respectiv violența organizată, cu recurgerea la forța armată ca cea mai elocventă expresie a acesteia. De aici, echivalarea securității cu apărarea. Abordarea tradițională a studiilor de securitate a primit eticheta de negativă, tocmai din cauza faptului că se bazează pe o epistemologie a fricii și a violenței. Astfel, securitatea negativă este o securitate a supraviețuirii susținută de viziunea realistă din relațiile internaționale. Securitatea negativă a produs mai multe efecte perverse pentru

studiile de securitate. Primul, și cel mai important, este acela că statul este unicul actor al securității. În afara statului deci, nu mai există alți actori de securitate, motiv pentru care securitatea nu poate fi un proces intersubiectiv, premisa fundamentală a acestei lucrări. Al doilea efect pervers, legat de cel de mai devreme, este că în afara statului, care este producător de securitate, și deci un jucător activ în câmpul securității, ceilalți – populația, grupurile etno-religioase, societatea civilă – sunt consumatori de securitate și, mai important, joacă un rol pasiv. Nu în ultimul rând, emoțiile aferente securității sunt emoții negative, de tipul fricii și furiei. Iar practicile subsecvente securității sunt negative, de tipul violenței. *Securitatea pozitivă* ține mai degrabă de securitatea umană și vine cu o altă abordare. Din perspectiva securității pozitive, practicile de securitate trebuie să genereze încredere și să creeze capacități. Din acest motiv, emoțiile subsecvente securității pozitive sunt siguranța și stabilitatea, iar practicile aferente sunt non-violente. Securitatea pozitivă pune accent pe conceptul de securitate cotidiană, adică pe capacitatea instituțiilor publice de a genera predictibilitate pentru cetățean în mod constant, rutinier. Astfel, securitatea pozitivă aduce în dezbatere conceptul actorului multiplu, potrivit căruia securitatea este un proces susținut nu numai de instituțiile formale, ale statului, ci și de instituții informale (rețele de familie, de rudenie, rețele profesionale, rețele ale societății civile)³. Astfel, securitatea, ca proces intersubiectiv, reprezintă o negociere permanentă între stat și individ⁴ mai ales cu privire la sensurile atribuite amenințărilor de securitate.

Și aici survine scăparea Școlii de la Copenhaga, care a adoptat în bună măsură epistemologia securității negative, în sensul că principalul actor al securității este statul⁵. În esență însă, eroarea Școlii de la Copenhaga constă în atribuirea unui rol pasiv publicului. Procesul securizării, care constă în legitimarea măsurilor excepționale necesare pentru eliminarea sau contracararea unei

³ Gunhild Hoogensen Gjörv, “Security by any other name. Negative security, positive security, and a multi-actor security approach” in *Review of International Studies*, Vol. 38, 2012.

⁴ Holger Stritzel, *Security in Translation. Securitization Theory and the Localization of Threat*, London, Palgrave Macmillan, 2014.

⁵ Ronnie D. Lipschutz (ed.), *On Security*, New York, Columbia University Press, 1995.

amenințări de securitate, pleacă deci de la premisa unui public pasiv, care va fi persuadat în afara oricărui dubiu printr-un act discursiv, a cărui acceptare socială depinde doar de respectarea unor condiții formale (*felicity conditions*). Publicul, din această perspectivă, este o masă modelabilă, imberbă și incapabilă să reacționeze la discursul securității. Procesul securizării, în viziunea Școlii de la Copenhaga 2.0, pleacă de la premisa capacității de reacție a publicului, căruia noua abordarea îi recunoaște o minimă autonomie. Ca atare, pentru a fi persuadat, publicului trebuie să i se ofere anumite narațiuni strategice, în acord cu cultura sa de securitate. Privite din această perspectivă, amenințările de securitate pot fi și manufacturate, adică ele pot constitui obiectul unui ansamblu de practici de „producție; difuziune; și receptare/traducere care fac palpabile o amenințare de securitate”⁶. Din acest ansamblu de practici se detașează narațiunile strategice. Rolul acestora este de a defini un anumit tip de ordine și de a fixa sensul amenințării. Din acest motiv, narațiunile strategice sunt acte politice normative care stabilesc cine ne sunt inamicii, cum ne amenință aceștia, cum ne putem apăra de aceștia și cum este cel mai recomandat să interacționăm cu aceștia.

Securitate sau securizare?

Inovațiile conceptuale în domeniul securizării, concentrate de mine în subtitlul Școala de la Copenhaga 2.0, sunt utile mai ales studenților care își doresc să aprofundeze studiile de securitate și care doresc să treacă de narațiunile prevalente în așa-numitele state slabe, în care securitatea este confundată cu apărarea sau cu supravegherea. În realitate, securitatea este un proces intersubiectiv, o permanentă negociere între stat și cetățeni, cu privire la semnificația și intensitatea amenințărilor de securitate, pentru contracararea cărora se impune justificarea alocării publice de resurse materiale și umane consistente. Mai exact, studiile de securitate încearcă să răspundă, cel puțin din perspectiva securității pozitive, la următoarele întrebări: cine este actorul securizării, ce

⁶ Thierry Balzacq (ed.), *Securitization Theory. How security problems emerge and dissolve*, New York, Routledge, 2011, p. XIII.

aspecte sunt securizate, care sunt obiectele de referință amenințate, de ce apare securizarea și, nu în ultimul rând, când este securizarea eficientă?

Cineva spunea despre cultură că nu este un substantiv, ci mai degrabă un verb⁸. Mai exact, cultura este un proces, iar nu o entitate statică, omogenă și lipsită de determinatii instituționale. La fel stau lucrurile și cu securitatea. Securitatea este un proces. Și este un proces intersubiectiv, care implică simultan statul și populația. Pentru încadrarea conceptuală a *securității ca proces*, Școala de la Copenhaga a inventat termenul de *securizare*. În procesul securizării, actorul securizării (statul, o instituție a statului, un actor non-statal) prezintă populației – sau unei comunități etno-politice – vulnerabilitățile majore ale unui obiect de referință și amenințările la adresa acestuia din urmă. Dacă vulnerabilitățile obiectului de referință nu vor fi remediate sau dacă amenințarea nu va fi respinsă, atunci obiectul de referință poate fi distrus. Pentru evitarea acestui deznodământ se impune luarea unor măsuri urgente, respectiv adoptarea unei politici de securitate, care alocă resurse pentru protejare obiectului de referință fără dezbateri publică⁹. Prin urmare, când vorbim despre securitate, vorbim despre amenințările la adresa unui obiect de referință (stat, instituție a statului, atributele culturale ale unei comunități etno-religioase, eco-sistem, economie regională, drepturi ale omului etc.). Securizarea se referă la modul în care actorul securizării, făcând apel la metafore, analogii, stereotipuri, emoții etc., conferă sens amenințării care pândeste obiectul de referință, astfel încât populația să înțeleagă de ce se impun măsuri excepționale pentru combaterea amenințării și protejarea respectivului obiect de referință¹⁰, cu rezonanță

⁷ Juha Vuori, “Illocutionary Logic and Strands of Securitization. Applying the Theory of Securitization to the Study of Non-Democratic Political Orders” în *European Journal of International Relations*, 14:65, 2008, p. 68.

⁸ Gerd Baumann, *The Multicultural Riddle. Rethinking National, Ethnic and Religious Identities*, New York, Routledge, 1999.

⁹ Cam asta ar fi diferența clasică dintre securizare și politizare. O chestiunea politizată implică dezbateri publice pentru alocarea de resurse, ca de exemplu o politică în domeniul educației. Aspectele securizate nu mai presupun dezbateri publice din cauza urgenței situației.

¹⁰ Thierry Balzacq (ed.), *Securitization Theory. How security problems emerge and dissolve*, New York, Routledge, 2011, p. 3.

Res comunitară, publică. Metaforele, analogiile, stereotipurile, emoțiile utilizate de actorul securizării pentru a face inteligibilă o amenințare de securitate pentru populație sunt încapsulate în narațiuni strategice. Din acest motiv, discursul de securitate nu poate fi separat de narațiunile strategice, care difuzează imagini sau reprezentări ale amenințării. Este foarte important ca aceste imagini să fie în acord cu cultura de securitate a unei populații, astfel încât populația (formată însă din diferite publicuri) să înțeleagă despre ce amenințare este vorba, iar practica alocării de resurse pentru combaterea unei amenințări specifice să capete legitimitate.

Repet, noutatea majoră adusă de Școala de la Copenhaga în câmpul studiilor de securitate a fost aceea a caracterului intersubiectiv al securității. Potrivit lui Buzan, Waever, de Wilde și altor intelectuali care au activat în cadrul școlii, actorul securizării negociază cu o audiență implementarea anumitor măsuri de securitate¹¹. Ceea ce se negociază, de regulă prin intermediul narațiunilor strategice, este tocmai sensul amenințării. Evident, publicul nu va fi de acord cu anumite practici de securitate dacă acestea vor fi percepute ca fiind disproporționale în raport cu tipul și intensitatea amenințării. Dar tocmai această „negociere” a sensului amenințării pare să fi scăpat teoreticienilor școlii. Mai precis, Buzan și Waever consideră că securizarea este un *speech act*, respectiv un discurs al securității. Dacă discursul securității este eficient, atunci „prin intermediul acestuia se construiește un sens intersubiectiv în cadrul unei comunități politice de a trata ceva ca amenințare existențială față de un obiect de referință valorizat, ceea ce va susține apelul pentru măsuri urgente și excepționale pentru gestionarea amenințării”¹². Neajunsul major al concepției școlii asupra securizării rezidă în următorul fapt. Potrivit Școlii de la Copenhaga, procesul de alocare excepțională a resurselor pentru combaterea unei amenințări devine legitim în mod automat, chiar în momentul în care actorul securizării a descris situația *de facto*, cu condiția respectării unor condiții formale (*felicity conditions*). Aceste condiții formale vizează proceduri sau rigori

¹¹ Holger Stritzel, *Security in Translation. Securitization Theory and the Localization of Threat*, London, Palgrave Macmillan, 2014. p. 13.

¹² Barry Buzan, Ole Waever, *Regions and Powers*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, p. 49.

de comunicare¹³. Dacă acestea sunt respectate, contextul se va modifica. Adică un loc sigur se transformă într-unul nesigur, la nivelul percepțiilor. De fapt, teoreticienii școlii au supralicitat viziunea lui Bourdieu asupra autorității. Astfel, capacitatea de persuasiune a actorului securizării, dublată de reputația socială a acestuia, ar fi, în viziunea școlii, condiții suficiente pentru ca populația să accepte o anumită interpretare pentru o amenințare de securitate¹⁴. Și aici survine eroarea. *Felicity conditions* de mai devreme sunt condiții necesare pentru ca discursul securității să fie eficient. Dar nu sunt și suficiente, de vreme ce publicul este cel care, în ultimă instanță, acceptă sau nu sensul atașat unei amenințări de securitate, precum și practicile de securitate care derivă de aici¹⁵. În aceasta rezidă de altfel elitismul Școlii de la Copenhaga. Și-anume în faptul că discursul securității este văzut ca un fapt în sine, capabil să altereze percepțiile de securitate asupra unui context doar prin respectarea unor condiții formale de comunicare. Prin urmare, critica majoră adusă Școlii de la Copenhaga rezidă în concentrarea teoriei securizării asupra unui singur actor, de regulă un reprezentant al statului, ale căruie capacități persuasive și reputație socială sunt supraevaluate. Narațiunea strategică (*speech act*) difuzată de un astfel de actor securizant ar schimba indubitabil percepția de securitate asupra unui context, în viziunea Școlii de la Copenhaga, care nu ia în discuție populația și cultura de securitate a acesteia. Dacă îi vorbești unei populații rurale, care încă trăiește în cadrele economiei naturale, de amenințarea nucleară, populația respectivă nu va înțelege despre ce este vorba. Discursul securității nu va produce la nivelul populației respective emoțiile colective – de regulă, negative – vizate de actorul securizării.

Să observăm, dincolo de aspectul de mai sus, care au fost principalele critici aduse procesului securizării conceptualizat de Școala de la Copenhaga. În primul rând, ignorarea populației.

¹³ Thierry Balzacq (ed.), *Securitization Theory. How security problems emerge and dissolve*, New York, Routledge, 2011, p. 11.

¹⁴ Holger Stritzel, “Towards a Theory of Securitization. Copenhagen and Beyond” in *European Journal of International Relations*, 13:357, 2007, p. 365.

¹⁵ Juha Vuori, “Illocutionary Logic and Strands of Securitization. Applying the Theory of Securitization to the Study of Non-Democratic Political Orders” in *European Journal of International Relations*, 14:65, 2008, p. 75.

Re Legitimitatea oricărui discurs de securitate depinde de acceptarea acestuia de către publicul larg. Iar legitimitatea este tocmai ingredientul minune care asigură perenitate unei practici de securitate¹⁶. O practică de securitate nelegitimă nu poate dura, va fi expusă și erodată de *hidden transcript*, adică de binecunoscutul discurs ascuns, adus în discuție de James Scott. Și aici apare una dintre erorile fundamentale ale Școlii de la Copenhaga, care identifică doar trei actori ai procesului securizării: obiectul de referință (obiectul amenințat), actorii securizării (cei care declară deschisă procedura de alocare excepțională a resurselor în vederea combaterii amenințării printr-un *speech act*) și actorii funcționali (actorii implicați într-un domeniu de securitate și care sunt afectați de procesul securizării, precum, de pildă, o companie care populează masiv). E facil de observat că în schema securizării propusă de Școala de la Copenhaga nu intră populația. În al doilea rând, Școala de la Copenhaga ignoră importanța contextului, și a culturii de securitate specifice, respectiv a referențialului local de securitate (simbolică, practici, istorie) la care trebuie adaptat discursul securității (*speech act*). „Cu alte cuvinte, discursurile de securitate trebuie legate și analizate în contextul unor cadre sociale și câmpuri de semnificație particulare, precum și în cadrul unor secvențe și continuități istorice mai ample”¹⁷. Nu în ultimul rând, schema de analiză a securizării se complică în cadrul noii abordări. Dacă Școala de la Copenhaga accentua importanța actorilor securizării, obiectului de referință și a actorilor funcționali, Școala de la Copenhaga 2.0 propune un alt model al securizării. Acesta include patru componente, respectiv *descriere*, *prezentarea amenințării*, *solicitarea de acțiune* și *etichetele specifice*. Bunăoară, discursul securizării statelor deviante (rogue states) elaborat de Statele Unite în perioada post-Război Rece descria aceste state ca făcând parte dintr-o axă a răului și fiind conduse de nebuni cu degetul pe butonul nuclear¹⁸. Statele deviante erau *prezentate*, în acest discurs, ca o amenințare directă

¹⁶ Thierry Balzacq (ed.), *Contesting Security. Strategies and logics*, New York, Routledge, 2015, p. 5.

¹⁷ Holger Stritzel, *Security in Translation. Securitization Theory and the Localization of Threat*, London, Palgrave Macmillan, 2014. pp. 45-46.

¹⁸ *Op. cit.*, p. 146.

de securitate pentru Statele Unite. *Acțiunea solicitată* pentru contracarea acestor state viza diferite practici de securitate, de la diplomația neproliferării nucleare și strategia containmentului, și până la schimbarea de regim politic. În ceea ce privește *etichetele*, statele deviante erau prezentate publicului american ca nerespectând dreptul internațional sau ca fiind conduse de nebuni sau monștri. Începând cu anul 2003, statele deviante (rogue states) care dețineau arme de distrugere în masă, au fost asociate, în discursul de securitate al Statelor Unite, cu terorismul.

În mod obișnuit, despre securizare se discută în contextul societăților democratice. Discursul securității este utilizat de statele democratice, întrucât recurgerea la măsuri sau la practici excepționale de securitate trebuie să aibă acceptul populației. Poate părea paradoxal, însă securizarea apare și în societățile totalitare. Chiar și în aceste societăți, discursul securității poate fi utilizat pentru reproducerea ordinii politice, pentru reînnoirea disciplinei, precum și pentru controlul politic al societății¹⁹. O națiune este sigură dacă nu trebuie să-și sacrifice valorile centrale. Procesul securizării identifică și definește amenințări la adresa acestor valori, motiv pentru care protejarea acestor valori devine un imperativ chiar și pentru regimurile politice mai puțin democratice.

Securitatea și cheștiunea legitimității

Două aspecte trebuie menționate de la bun început. În primul rând, faptul că securitatea, înțeleasă atât ca practică socială cât și ca percepție publică, produce emoții colective specifice. Și ca practică, și ca percepție, securitatea este întotdeauna efectul unui proces de securizare, alcătuit din una sau mai multe narațiuni strategice care îi conferă legitimitate. Iar o practică de securitate devine legitimă atunci când un grup social este convins că apărarea, a ceea ce membrii acestuia valorizează în comun, implică alocări de fonduri publice, uneori colosale, privațiuni social-eco-

¹⁹ Juha Vuori, “Illocutionary Logic and Strands of Securitization. Applying the Theory of Securitization to the Study of Non-Democratic Political Orders” in *European Journal of International Relations*, 14:65, 2008, p. 68.

nomice, acțiuni de război și chiar pierderea de vieți omenești pe câmpul de luptă. După Thierry Balzacq, securitatea se transformă într-o practică legitimă dacă respectă simultan trei condiții. *Este o practică legală, este justificată și generează consens*²⁰. Rezultă de aici că, în tandem cu chestiunea legitimității, securitatea este cercetată mai ales din perspectiva modului în care se construiesc amenințările de securitate. Iar asta presupune cercetarea modului în care actorul securizant alege să marketizeze un anumit tip de amenințare, în raport cu particularitățile cultural-sociale ale unui anumit public. Iar al doilea aspect care trebuie subliniat este acela că securitatea reprezintă și cel mai important discurs al statului. Sau, în alți termeni, narațiunea de securitate este, în realitate, o narațiune despre stat, care se află într-o permanentă criză de legitimitate²¹. Aspectul e puțin surprinzător, de vreme ce statul este, pe de o parte, o instituție extractivă, care nu poate funcționa fără banii plătiți sub diferite forme de cetățeni și de agenții comerciali, iar, pe de altă parte, statul nu respectă întotdeauna contractul social, în sensul în care produce sau chiar instituționalizează impredictibilitatea în instituțiile publice, de genul serviciilor publice de slabă calitate. Mai ales statele cu capacitate administrativă redusă, adică statele post-coloniale, se confruntă cu un deficit major de legitimitate, motiv pentru care masele nu respectă elitele. Reciproca este și ea valabilă. „Legitimitatea este dominația de tip just, unde justetea implică respectarea standardelor morale împărtășite de o comunitate politică”²². Când devine dominația politică justă sau, mai corect spus, când este percepută astfel de o comunitate politică? De regulă atunci când comunitatea politică percepe dominația ca fiind legală, justificată și generând consens. Iar această percepție apare de regulă în statele de drept, așa-numitele *state of law*, aflate în opoziție cu *state by law*. În primele, cel puțin teoretic, politicul este subordonat justiției, în vreme ce în al doilea caz puterea politică controlează justiția. Apare astfel autoritarismul politic care conferă preeminență

²⁰ Thierry Balzacq (ed.), *Contesting Security. Strategies and logics*, New York, Routledge, 2015, p. 5.

²¹ Bruce Gilley, *The Right to Rule. How States Win and Lose Legitimacy*, New York, Columbia University Press, 2009, p. 21.

²² *Op. cit.*, p. 5.

valorilor statistice în raport cu cele democratice atunci când vine vorba despre stabilitate politică și creștere economică. Trebuie spus totuși că unele dintre aceste state autoritariste, într-un context geopolitic specific și cu acceptul unor „patroni” internaționali care au acceptat instituționalizarea lui *state by law* în detrimentul lui *state of law*, au realizat veritabile miracole economice²³. Pe scurt, în chiar cadrul proiectului de legitimare, dominația politică re-creează comunitatea politică, ca fundament al consensului. Doar în aceste condiții, de minim consens, comunitatea politică îi recunoaște unui elite politice dreptul de a guverna²⁴.

Legat de ce face legitimitatea²⁵ trebuie spus că aceasta conferă mai multă eficiență capacității coercitive a statului întrucât naturalizează sau banalizează „obligația politică a cetățeanului de a respecta legile statului”²⁶. Evident, orice exercițiu care banalizează sau rutinizează doxe și habitusuri, respectiv moduri de gândire și practici sociale, este un exercițiu de putere. În esență, puterea unei instituții constă în capacitatea acesteia de a genera comportamente care să-i asigure reproducerea socială. Cu cât gradul de legitimitate a unei instituții va fi mai ridicat, cu atât costurile sociale pentru producerea comportamentelor necesare supraviețuirii instituției vor fi mai mici. Asta înseamnă că legiti-

²³ Jothie Rajah, *Authoritarian Rule of Law. Legislation, Discourse and Legitimacy in Singapore*, New York, Cambridge University Press, 2012, p. 90.

²⁴ Jean-Marc Coicaud, *Legitimacy and Politics. A Contribution to the Study of Political Right and Political Responsibility*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004, p. 10.

²⁵ Contează mai puțin teoriile legitimității în economia discuției noastre. E mai important cum se poate măsura legitimitatea, iar din această perspectivă trebuie spus că au fost propuse trei dimensiuni, respectiv *legalitate*, *justificare* și *consens*, pentru fiecare dimensiune alocându-se un număr specific de indicatori¹. Astfel, indicatorii care operaționalizează legalitatea sunt în număr de trei, respectiv încrederea cetățenilor în performanța statului în materie de drepturi ale omului, încrederea în poliție și, ca ultim indicator, încrederea în serviciul civil. Pentru justificare sunt alocăți indicatori legați de atitudinea cetățenilor față de sistemul politic, precum și indicatori legați de utilizarea violenței publice – de către stat – în cazul mișcărilor de protest. Sugestiv este că pentru explorarea consensului se măsoară participarea populației la alegerile naționale și măsura în care statul se bazează pe taxe cvasi-voluntare, genul de taxe ce pot fi eludate relativ facil. Vz. Bruce Gilley, *The Right to Rule. How States Win and Lose Legitimacy*, New York, Columbia University Press, 2009.

²⁶ *Op. cit.*, p. 84.